

MIRCEA GRIGORESCU

Din dragoste pentru teatru

Chiar pentru cei ce, pe bună dreptate, nu savurează spiritul prea comemorativ — mai ales atunci când el tinde să se substituie actualității — evocarea vieții lui Ion Marin Sadoveanu are, printre multe alte titluri de merit, unul care interesează, direct și acut, mișcarea noastră teatrală. „Ion Marin” și-a legat numele de conferințele sale despre dramă și teatru. La rîndul lor, acele admirabile „conferințe” par să se fi identificat în atît de mare măsură cu autorul lor, încît, practic, au dispărut acum zece ani, odată cu el.

Nedreaptă și inoportună cădere de cortină. Nedreaptă pentru recunoștința pe care o datorăm inspiratului creator — inoportună pentru că rareori a fost adusă teatrului, de la rampă, o mai fericită contribuție intelectuală.

Romancier talentat și mai ales tenace, urmărit de un personaj. Urmatecu, bucureștean prin adopțiune, și de o idee, transfigurarea sfîrșitului de veac trecut, Ion Marin Sadoveanu a scris proză cu eminente calități de stil — aceleași pe care el însuși le trăia, în propria lui existență, de fiecare zi. Turna o foarte rafinată picătură de snobism cochet în tot ce făcea, de la fixarea monocului pînă la riguroasa conservare a siluetei. Era, fără îndoială, un model „fin de siècle” la București, pentru personajul său de roman. Nu un model biografic — viața lui Urmatecu nu se potrivește cu a lui Ion Marin Sadoveanu — ci o ciudată, probabil involuntară, replică de ținută. Lucru rar și, de aceea, prețios în literatura noastră epică.

Ion Marin a fost și poet, deoarece nu poate nimeni să treacă fără emoții pe lângă vraja poeziei. A fost, fără vanitate, și, de altfel, fără cea mai modestă vocație — funcționar administrativ. Nu știm ce au de gînd să facă actualii lui biografi, care pregătesc operele complete la editura „Mihai Eminescu”, dar știut este că tocmai coarda cea

mai dragă a sufletului său, teatrul, a fost mai puțin, mai la suprafață, evocată și cercetată, cînd a venit — rareori — vorba despre Ion Marin, din februarie 1964 pînă acum.

Teatrul era pasiunea lui majoră, ardentă. Lăsăm cronicii grija de a se ocupa eventual de activitatea lui ca director de teatru precum și de timpul cît a funcționat ca dramaturg al Teatrului Național; lăsăm cronicarilor grija de a revedea ori de a răsfoi *Molima*, dramă fără succes, cu un sumbru destin scenic și literar, impresionantă la audii, construită cu toate rafinamentele și subtilitățile genului, incapabilă — poate tocmai din cauza acestui exces de construcție — să reverse emoțiile dincoace de „palco scenico”. Pasiunea lui Ion Marin Sadoveanu era, indiscutabil, mai intensă decît eșecurile lui administrative și insuccesele lui scenice. Iubea teatrul — și dacă mîngîierile păreau a fi, citeodată, stîngace, de vină nu era decît prea multa lui iubire...

Avem și dovezi pertinente ale dragostei. Acestea sînt „conferințele despre dramă și teatru”, creații veritabile, de o valoare incontestabilă dar, din păcate, rămase fără urmași. Ciclurile realizate de Ion Marin, în săli publice, la televiziune, pe scene de teatre ospitaliere, au avut public mult, atent și încîntat. Nu depindea totul numai de extraordinara calitate a expunerii — ea însăși demnă de antologie — ci, după opinia oricărui cercetător obiectiv, Ion Marin Sadoveanu găsise drumul drept către imensa rezervă de pasiune a publicului pentru teatru!

Așa cum am spus, o avea el însuși această profundă și limpede pasiune; nu poate încăpea îndoială că datorită acestui argument a înțeles ce așteptau spectatorii și cum se poate lega o comunicare mai activă, mai apropiată cu setea de cunoaștere și de înțe-

lăgere a farmecului misterios pe care-l căutam la teatru, expresia cea mai subtilă și, în același timp, mai autentică a vieții. Este, oare, de ajuns, să asistăm la spectacolul teatral — cu doza respectivă, inegală, de emoții? Ori trebuie să încercăm a descifra, în afara spectacolului — dar pornind de la el și înapoiindu-ne la el — taina care însuflă schemei dramatice puterea de a face să trăiască, prin replici, scene, acte, într-o convenție perenă, cele mai subtile sentimente, rele mai încordate situații din viața de fiecare zi a oamenilor?

Ion Marin Sadoveanu a căutat răspunsul acestor întrebări într-o neobosită lectură, adensă din aproape toată aria istoriei teatrului. A studiat, cu o nerăbdare frenetică, teatrul britanic și german, italian și spaniol, teatrul japonez și chinez, teatrul folcloric, formele de teatru nu numai pe întinse suprafețe, dar și în profunde secțiuni verticale, de la formele antice, formele evului mediu (asupra cărora s-a oprit mai îndelung) pînă la modalitățile contemporane de scriere, de punere în scenă, de interpretare dramatică. Undeva, în aspirațiile lui, abia mărturisite, ar fi vrut să *compună* — mai mult decît, simplu, să scrie — o istorie, de mare amploare, a teatrului universal. Plănuia, mai întîi, să-și îmbogățească lectura — termen care aproape că nu avea limite, în concepția lui despre ceea ce numim noi, azi, stereotip și steril, „documentare“.

Nu ținea seamă de limitele vieții. N-a izbutit să publice decît un capitol din vasta istorie, anume „Teatrul religios din evul mediu“ — capitol pe care, chiar după apariția de sub tipar, în 1942, îl socotea incomplet.

Expresia desăvîrșită a pasiunii sale au devenit, în cele din urmă, „conferințele“ publice. Ion Marin Sadoveanu lucra aceste conferințe cu o migală de bijutier. Scria textul, foarte repede, dar numai după o lungă reculegere, după un timp mult, rezervat planului, după cîteva zile de reflecție, în căutarea adevăratului moment de inspirație, ca pentru un poem. Cînd se așternea la scris nu trebuia întrerupt, nu se putea, el însuși, opri. Paginile cu scris mărunț și frumos, cu o caligrafie rondă, îți dădeau impresia de filigran. Dactilografa nu avea nici o dificultate să-l transcrie, dar cînd textul ajungea din nou sub ochii autorului, începea o nouă migală, o nouă luptă cu fraza, un duel cu topica vorbelor și a ideilor. Urma încă o transcriere. Iar cînd ajungea în fața publicului, cu textul acesta de trei-patru ori șlefuit, Ion Marin vorbea, timp de o oră, liber, fără să mai privească hîrtia, într-atît stăpînea subiectul.

Puterea de seducțiune a conferințelor sale era dublă. Ea nu se mărginea la talentul vorbirii — grație căruia Ion Marin Sadoveanu captiva pe auditori și stabilea între el și ei o comunicare subtilă și intensă. Al doilea mecanism ce stimula atenția auditoriului era continua distribuire de idei

argumente, din a căror debitare rezulta interesul comun pentru cunoașterea și înțelegerea fundamentală a dramei și a teatrului.

Trăsăturile teatrului elisabethan nu rămîneau în cadrul lor istoric, imobile, ca într-o ramă elegantă, ci obțineau, în sala de conferințe sau pe ecranul televiziunii, dreptul la o nouă viață. Aceasta era justificată, în primul rînd, de admirabilul act de cultură, prin care vorbitorul ne prezenta esențialul peren din dramaturgia și scenica acelei epoci. Conferințele mergeau, însă, mai adine, aveau o țintă actuală și vie. Ion Marin Sadoveanu urmărea să demonstreze publicului său — foarte numeros și receptiv — că teatrul de epocă nu este un refugiu, ci o resursă. Nu constituie doar o rezervă pentru repertoriu paupere, nu, în nici un caz, o transmutare din actualitate, ci posedă, în sine, valori durabile, datorită cărora putea fi mai ușor înțeles și mai sigur iubit teatrul.

Acesta era înțelesul și de aici venea succesul conferințelor lui Ion Marin Sadoveanu.

Pentru ce s-a lăsat asupra lor cortina uitării? Pentru ce n-a preluat nimeni torța aceasta? Teatrul nostru ar fi avut, evident, nevoie — pe lângă solidele sale creații și izbînzi rigurose contemporane, pe lângă nu totdeauna reușitele sale căutări în modernism —, de sprijinul acestor interesante și fecunde conferințe.

Nu toate piesele, nu toate formele de spectacol, nu toate stilurile de interpretare pot fi readuse pe scenele noastre. Este și o chestiune de proporții, de timp, de disponibilități. Dar sub forma accesibilă — și elevată — a unor conferințe cu exemplificări, investigațiile noastre în istoria teatrului pot fi tocmai contribuția așteptată de public.

Receptiv, curios, interesat de esența fenomenelor, pasionat de teatru bun, de teatrul de artă, și, prin sinteza acestor calități, de teatrul politic integrat în viața socială, acest public are dreptul să ceară directorilor de teatru, televiziunii, publicațiilor noastre, să reducă, oricînd — în plinul stagiunilor și în stagiunile din păcate mai puțin pline, de vară — conferințe cu teme din istoria teatrului, după modelul atît de interesant pe care Ion Marin ni l-a dat, cu generozitate și pasiune.

